

Terminológia

A know-how és jelentősége

A műszaki alkotások fajai

Az ember tevékenysége során különféle műszaki megoldásokat, műszaki alkotásokat hoz létre. Ezeket a továbbiak megértése végett csoportosítanunk célszerű. Előre kell bocsátanunk, hogy a műszaki megoldás a legtágabban értelmezendő, az magában foglalja a természettudomány minden ágát és a még megvalósításra nem került, de megvalósítható tervet, elképzelést annak tényleges gyakorlati megvalósítása előtt is.

A műszaki megoldások elhatárolandók a műszaki felfedezésektől, amelyek - a KGST országok találmányi hivatalainak képviselői által kidolgozott fogalommeghatározás szerint - "az anyagi világ korábban nem ismert, objektíve létező törvényszerűségeinek, tulajdonságainak és jelenségeinek elméletileg bizonyított vagy kísérletileg igazolt megállapítása"-i. Ezek tehát általában csak közvetetten, további alkotó tevékenység révén használhatók fel.

A műszaki megoldások alapvetően két csoportra oszthatók:

a/ Az általános - közismert - műszaki ismeretek felhasználásával készült műszaki megoldásokra, és

b/ az általános - közismert - műszaki ismereteken felüli ismeretek alkalmazásával készült műszaki megoldásokra.

Az a/ csoportba tartozik a gyakorlati élet műszaki megoldásainak jelentős része, hiszen a műszaki irodalom, oktatás ma már oly mértékű, hogy igen sok műszaki megoldás az oktatásban elsajátított, vagy szakönyvekben leírt ismereteken alapszik. Az ilyen megoldások létrehozására irányuló tevékenységet nevezzük műszaki rutinmunkának, illetve ha tervezői jellegű, tervezői munkának /közismert idegen néven engineering-nek - mérnöki munka/. Megjegyzendő azonban, hogy néha e tervezői munka tartalmaz a b/ csoportba való elemeket, a fent vázolt csoportosítás közötti átmenet így nem éles.

A b/ csoportba tartozó műszaki megoldásokkal kapcsolatban mindenekelőtt megemlítjük, hogy az ilyen megoldások gyakran szükségsszerűen felhasználják az általános, közismert műszaki ismereteket is. E csoportba sorolható:

- know-how
- találmány
- szabadalom /szabadalmaztatható találmány/,

vagyis általában azok a műszaki megoldások, amelyek az iparjogvédelem körébe tartoznak.

A know-how meghatározása ma még vitatott, a műszaki know-how-t lényegileg a nyilvánosságra nem hozott, tehát nem is közismert műszaki alkotások gyűjtő elnevezésének szokás tartani. Fogalma alá eshet tehát pl. minden olyan gyártási eljárás, utasítás, műszaki adat, terv, üzemi tudás, gyakorlat, ismeret stb., amely vagy amelynek lényeges része nem került nyilvánosságra. Lajstromozva nincs - szemben a szabadalommal, amely mindig lajstromozott - így az minden jogi eljárás nélkül és ilyentől függetlenül mintegy élő gyakorlatként létezik.

Az ipari know-how jelentkezhethet konstrukciós tervezői, eljárási, üzemviteli, anyagösszetételi, szerelési, javítási vagy más formában. Van nem ipari know-how is /gazdasági, szervezési, pénzügyi/. - Szokás üzemi titoknak is nevezni.

A teljesség kedvéért említjük meg, hogy a találmány alatt valamely feladatnak a szokásostól eltérő /pl. a szakértő köteles tudását meghaladó/ műszaki megoldását értjük. Ez a feltalálásnak nevezett tevékenység eredményeképpen jön létre. Ezek egy szűkebb csoportja a szabadalmaztatható találmány.

Szabadalomnak az oltalmazható találmányokra kapott kizárólagossági jogot nevezzük. A magyar Szabadalmi Törvény szerint: "Szabadalmaztatható találmány minden új, haladást jelentő, műszaki jellegű megoldás, amely a gyakorlatban alkalmazható."

Az ujítások pedig egyszerűen egy műszaki feladat megoldását jelentik, létrejöhet akár közismert műszaki ismeretek egyedüli felhasználásával, akár pedig ezeken felüli ismeretek alkalmazásával, lényeges az, hogy annál a vállalatnál, ahol a megoldást javasolják, még ne legyen alkalmazásban, vagy tervbe véve. Az ujítástól tehát ilyen viszonylagos újdonságot követelnek csak meg. Megvalósítására javaslatot kell tenni.

Manapság egyre gyakrabban hallani egy újabb fogalomról is, a műszaki segítségnyújtásról. Ez, akárcsak az engineering, tevékenységet jelöl, melynek keretében a segítségnyújtó a legkülönbözőbb szolgáltatásokat teljesíti, pl. végezhet tervezői munkát, átadhat know-how-t vagy találmányokat, segíthet azok bevezetésében stb.

A know-how közelebbi mibenléte és oltalma

Mint az előzőekből láthattuk, a műszaki /ipari/ know-how lényegileg egy konkrét műszaki megoldásra vonatkozó ismeretet vagy ismerethalmazt jelent. Az, hogy ennek mennyire kell újnak vagy nem közismertnek lennie, erősen vitatott, sokak szerint elegendő, ha egy átvevő számára jelent pénzt érő ismereteket. Egyre inkább ez a felfogás

terjed el, azzal a kiegészítéssel, hogy természetesen az oltalmazandó know-how-nál már a nem-közismertség vagy valami hasonló megkülönböztető jelleg szükséges.

A know-how-nak közvetlen oltalma jelenleg sehol sincsen, nincs valamiféle "know-how törvény" - /a szabadalmi törvény analógiájára/ -. Így oltalma csak közvetett, éspedig egyfelől a Tisztességtelen Verseny Törvény /rövidítve: TVT/ révén, másfelől - ha szerződéses átadására kerül sor - a vonatkozó szerződés rendelkezései révén.

A TVT általában az üzleti /pl. műszaki/ titkok jogellenes - engedély nélküli - felhasználása ellen nyújt védelmet és ilyenformán jelent bizonyos közvetett oltalmat a know-how engedély nélküli felhasználásával szemben. Persze ez csak annyit jelent, hogy egy adott know-how ellenérték nélküli megszerzése, illetve engedély nélküli felhasználása tilos, nem tilos azonban az, hogy valaki megfelelő munka, pénz és idő befektetésével ugyanazt a műszaki megoldást saját erejéből kidolgozza és így lényegileg azonos vagy hasonló know-how-hoz jusson. Ezzel szemben a szabadalmazott műszaki megoldás alkalmazása a szabadalmas engedélye nélkül még akkor is tilos, ha azt saját erőből, a szabadalmastól függetlenül dolgozzuk ki.

A know-how szerződéses átadása esetében az átadó magában a szerződésben alkalmazhat olyan kikötéseket, amelyek megtiltják az átvevőnek az átadásra kerülő ismeretek továbbadását, publikálását, illetve a szerződésben lefektetett túlhaladó mértékű alkalmazását. E szerződés tehát biztosítja a know-how oltalmát, legalábbis a szerződő felek között, illetve arra vonatkozóan, hogy az a szerződő felek révén ne jusson másokhoz. Természetesen ez sem véd azonban attól, hogy a know-how-t egy harmadik fél engedély nélkül felhasználja.

Éppen a fenti problémák indították arra az AIPPI-t /Association Internationale pour la Protection de la Propriété Industrielle/, hogy a know-how hatékonyabb oltalmát szorgalmazza éspedig az un. "ipari tulajdon"-ra vonatkozó Uniók Egyezmény megfelelő kibővítése révén.

A know-how a nemzetközi kereskedelemben; jelentősége

A nemzetközi kereskedelem a szellemi javak /szabadalom, know-how stb./ tekintetében egyre növekvő irányzatot mutat. Az utóbbi évtizedben ez elsősorban a know-how nemzetközi forgalmának megnövekedésének köszönhető.

A know-how régen féltve őrzött és tovább nem adott "titok" volt, majd a szabadalmak is - a szabadalmi intézmény bevezetésének első szakaszában - inkább monopolhelyzet biztosítását célozták. Néhány évtizede azonban e téren lényeges változás jött létre, a szabadalmak is ma már csak ritkán szolgálnak monopolhelyzet biztosítására, sokkal inkább arra, hogy azok használatát - ellenérték fejében - másoknak engedélyezzék; a know-how pedig áruvá vált. Ennek okai sokrétűek, gyökerük lényegileg a mai műszaki tudományos forradalom által okozott megváltozott helyzetben keresendő. Mindenesetre mind a nemzetközi licenckiakereskedelem, mind a know-how kereskedelem szinte ugrásszerű megnövekedése napjaink jelensége és ez a körülmény visszahat magára a műszaki fejlődésre és fejlesztésre is.

Mig régebben a nemzetközi kereskedelemre elsősorban a fogyasztási cikkek, a végtermékek exportja-importja volt a jellemző, addig ma egyre inkább az az irányzat érvényesül, hogy sok esetben a szóbanforgó végtermék előállítására szolgáló megoldás /technológia/ tervezés, gépek és berendezések exportja-importja kerül előtérbe és számos új üzem kerül ily módon felépítésre sok esetben ún. fejlődő országokban - ahol eddig csekély ipar volt -, de fejlett vagy fejlettebb ipari országokban is. A szellemi termékek - /így a know-how/ - nemzetközi kereskedelme tehát ma az egész világ iparosodási folyamatának egyik fontos tényezője. Ez a körülmény lehetővé teszi azután az egyszer már kidolgozott műszaki megoldások újrakidolgozásának elkerülését és ezzel a fejlesztési kapacitásoknak újrakidolgozás helyett új műszaki megoldások kidolgozására való összpontosítását. A know-how áruvá válása és nemzetközi kereskedelmének nagymértékű növekedése tehát pozitív irányban hat vissza a műszaki-tudományos forradalomra és elsősorban ebben rejlik jelentősége.

Gazda István

Kísérlet a know-how magyarítására

Kevés olyan idegen szakszó van, amely az utóbbi néhány évtized alatt annyira elterjedt volna világszerte, mint a know-how. Az amerikai angol tolvajnyelvből indult el hódítóútjára. Így jelzik az amerikai értelmező szótárak is, s ilyenféle köznyelvi szóval adják meg jelentését: expertness, vagyis '/szakmabeli/ jártasság, szakértelem, szaktudás'. Minthogy nálunk többféleképpen szokták írni és kiejteni a know-how szót, nem árt megjegyeznünk, hogy így helyes az írásmódja, kötőjellel; kiejtése pedig magyar beszédünkben emígy kívánatos: /nouhau/.

ORSZÁGH László nagy angol-magyar szótára szerint a know-how 'hozzaértés, szakértelem, technikai tudás, felkészültség'; ez a szótár is amerikanizmusnak és a "bizalmas" stilusréteg szavának minősíti. A Nagy Duden /Der Grosse Duden/ sorozatban megjelent idegen szavak szótára /fremdwörterbuch, Mannheim 1960/ így értelmezi: "das Wissen um die praktische Verwirklichung einer Sache", tehát szó szerint: 'egy dolog gyakorlati megvalósítása körüli tudás'. Magunk valamivel pontosabban így mondhatnók: 'azoknak az ismereteknek összessége, amelyek a termelést szolgáló szellemi, főként műszaki alkotás megvalósításához szükségesek'.

A know-how-nak már nagy irodalma van. Magyarul alapos tájékoztatást kapunk a know-how mibenlétéről a következő műből: GAZDA-KÖVESDI-VIDA: Találmányok, szabadalmak. 4., átdolg. kiadás. bp. 1971. A Budapesti Műszaki Egyetem Továbbképző Intézete. /Kézirat./ Ezt olvashatjuk benne /a 168. lapon/: "A know-how /"tudni hogyan"/ a legáltalá-